

Волошина О. В. кандидат психологічних наук, доцент,
Національна академія внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-4166-2847>

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ В КРИЗОВИХ СТАНАХ

Стаття присвячена дослідженню методології формування колективної резильєнтності як ресурсу відновлення та зростання соціальних систем в кризових станах. Мета статті полягає у обґрунтуванні взаємозалежності інтерактивних процесів формування резильєнтності на рівні індивідів, сімей і громад; аналізі методів її формування на макрорівні в кризових станах. Зроблено висновок, що процеси формування і управління резильєнтністю соціальних систем налаштовані на виконання двох завдань: По-перше, сприяти формуванню резильєнтності на мікро- та мезорівнях; по-друге, сприяти адаптації, відновленню та розвитку самої соціальної системи.

Ключові слова: *резильєнтність; соціальні системи; методичний підхід; формування резильєнтності; управління резильєнтністю.*

Вступ. Вже понад рік українське суспільство перебуває в умовах повномасштабної війни. Її тягар позначився на поглибленні кризових станів, спадах ділової активності та стресах, торкнувся практично всіх сфер життєдіяльності на різних рівнях соціуму: індивідуально-особистісному, структурно-організаційному, регіональному та загальнонаціональному. Постає актуальне питання зниження їх вразливості, здатності до мінімізації загроз, мобілізації та відновлення захисних ресурсів в оптимальні терміни. У цьому сенсі необхідно поглиблювати дослідження таких феноменів, як стійкість та резильєнтність, продуктивне вивчення та використання яких доцільне не лише на індивідуальному, але й на системно-соціальному рівні. Незважаючи на популярність дослідження резильєнтності у міжнародній практиці, в українських наукових працях дана дефініція розглядається переважно в аспекті вивчення психологічного здоров'я (Л. Адаменко [1], О.Іванова [2], Г.Лазос [5], Т.Ларіна, Т.Титаренко, О.Хамініч, О.Чиханцова, К.Гуцол, О.Нагула та ін.) Дослідженню національної резильєнтності і резильєнтності в системі охорони здоров'я присвячені праці М. Білинської та О.Корольчук [3]; соціально-психологічні засоби підвищення індивідуальної та колективної адаптивності та активізації колективних зусиль із подолання наслідків воєнного конфлікту досліджували Л. Коробка, В.Васютинський, В. Вінков [6]; соціально-ідентичнісному виміру резильєнтності присвячені праці О. Кухарук

[4]. Однак, проблематика формування резильєнтності соціальних систем в кризових станах недостатньо відображена у вітчизняній науковій літературі.

Мета статті – обґрунтувати взаємозалежність інтерактивних процесів формування резильєнтності на рівні індивідів, сімей і громад, проаналізувати методи її формування на макрорівні в кризових станах. Дослідницькі завдання обрані відповідно меті:

1. Виявити взаємозалежність формування резильєнтності на мікро-, мезо- та макрорівнях.

2. Проаналізувати методичні підходи дослідження резильєнтності соціальних систем в кризових станах.

Теоретичне підґрунтя. Проблематика формування та управління резильєнтністю становить науковий інтерес для широкого кола науковців, як зарубіжних, так і вітчизняних. Американські та канадські дослідники L. Gunderson, E. University, C. Allen, E. Bennett, J. Hodbod, A. Quinlan, P. Taylor досліджують резильєнтність соціально-екологічних (соціально-природних) систем. Практичні аспекти діяльності у галузі управління резильєнтністю соціальних систем розглядали у своїй роботі «Резильєнтність соціальних систем» представники міжнародної гуманітарної організації GOAL Б. Маккол, Г. К. Флорес та С. Менсія.

В Україні дослідження формування та управління резильєнтністю активізувалися нещодавно і відзначаються певною фрагментарністю. Зокрема, вітчизняні

дослідники А. Бойко, М. Самусь, О. Суходоля, О. Резнікова, М. Білинська, О. Корольчук, М. Кондратенко та ін. розглядають питання формування резильєнтності в контексті стійкості держави в різних сферах її життєдіяльності. У вітчизняному науковому просторі М. Білинська й О. Корольчук уперше запропонували визначати національну резильєнтність як здатність соціальної системи будувати нормальне, повноцінне життя в складних умовах, здатність суспільства протистояти викликам і кризам у різних сферах суспільного життя шляхом адаптації та унесення змін без шкоди для основних цінностей суспільства й інституцій. При цьому вони зазначають, що «Національна резильєнтність також є елементом здатності суспільства щодо зміцнення національної безпеки, і не може бути обмежена військовими, економічними або медико-психологічними аспектами» [3]. На думку О. Кухарук, в Україні нині констатується формування резильєнтної соціальної ідентичності, заснованої на переживанні спільної долі та позитивних уявленнях про інгрупу. Цей вид української ідентичності, що має спонтанний характер, виник як відповідь групи на загрозу, і є наразі джерелом норм та правил [4].

Методи дослідження. Під час підготовки наукової статті використано низку загальнонаукових і спеціальних методів. *Діалектичний метод* як загальний метод наукового пізнання дав змогу розглянути питання взаємозалежності процесів формування резильєнтності на рівні індивідів, сімей і громад, дослідити особливості формування резильєнтності соціальних систем в кризових станах. Такі загальнонаукові методи як *спостереження, порівняння, опис, класифікація* сприяли визначенню та систематизації вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо методів формування колективної резильєнтності в кризових станах. *Методи аналізу й синтезу* використовувалися з метою формулювання висновків, узагальнень у контексті предмета дослідження.

Результати і обговорення.

Надважливим викликом сьогодення перед Україною та українцями є проблема

виживання і резильєнтності – як особистої, так і соціальної.

Погоджуємося із думкою П. Лушина, що резильєнтність формується шляхом інтерактивної взаємодії чинників на трьох рівнях функціонування особистості: мікрорівень особистих активів (психофізіологічних, когнітивних, ціннісно-сміслових тощо), мезорівень найближчого соціального оточення (родина, колеги, друзі), макрорівень (громада і суспільство). В перехідний період у людини актуалізуються неусвідомлені програми самопомоги та виживання, реалізація яких потребує сторонньої допомоги, а суб'єкт здійснює перехід на соціальний рівень саморегуляції. Таким чином, формування резильєнтності передбачає взаємозалежні інтерактивні процеси на рівні індивідів, сімей і громад.

Наш науковий інтерес спрямований на дослідження методів формування резильєнтності на макрорівні, оскільки у сучасних наукових колах домінує парадигма психологічного вивчення феномену резильєнтності виключно на рівні особистості. Однак різноманітні концептуалізації цього феномену, переважно міждисциплінарні, вже починають проникати в інші галузі знань, зокрема в соціологію, економіку, соціальне і державне управління.

Відповідно, концепт резильєнтності на рівні окремої особистості переноситься на соціум, соціальні системи, якими керують або які самоорганізуються. Зокрема, стає доцільним його застосування на тлі теорії соціального управління, при дослідженні проблем адаптації та розвитку систем соціального управління, особливо в кризових станах. При цьому, слід розглядати, з одного боку, резильєнтність суб'єкта управління, а з іншого – резильєнтність об'єкта управління, безумовно враховуючи часткову неформальну самоорганізацію останнього.

Існує чимало підходів до тлумачення, вивчення та прогнозування явища колективної (соціальної) резильєнтності (мезорівень). Переважну більшість із них запропоновано як відповідь на типові, поширені соціальні потрясіння – стихійні лиха, пандемії, соціальні заворушення,

терористичні акти [7-9]. У західній психології кількість досліджень, присвячених соціальній резильєнтності, вимірюється сотнями, якщо не тисячами. Інтерес до цього поняття пояснюється тим, що у психологічній науці концепти неминучої, фатальної травматизації особистості і суспільства поступово трансформуються в ідеї суспільної стійкості як природної, а не рідкісної, виключної реакції.

На думку Дж. Родіна, резильєнтність системи залежить, по-перше, від контексту ситуації, умов; по-друге, обов'язковою попередньої оцінки потенціалу й слабких місць і наступного, докризового інвестування у вразливі компоненти; і, врешті, – посилення функцій під час дії кризи й подальшого аналізу результатів. Резильєнтність динамічна, а не статична конструкція: швидкість відновлення після кризи є головним показником успіху [10].

При цьому, спільнота постає як суб'єкт життєтворення та адаптації, адже вона усвідомлює, рефлексує події, свідомо обирає стратегії адаптації, спрямовує колективні зусилля на підвищення рівня індивідуальної та колективної адаптивності, відновлення, подолання наслідків кризових і травматичних подій та розвитку.

У цьому контексті видаються важливими уявлення про адаптацію як здатність до відновлювальних зусиль як окремої людини, сім'ї, так і громади, спільноти (Norris, 2008). В основу таких уявлень покладено поняття «резилієнс» (resilience), що визначається як життєстійкість, життєздатність, стійкість до травми, психологічна пружність; як динамічний процес, у якому позитивна адаптація відбувається в умовах негараздів; як збереження стану благополуччя попри негаразди (Bonanno, 2007; Garmezy, 1986; Masten, 1994). Солідарно із вітчизняними науковцями (Н. Гусак, В. Чернобровкіна, В. Чернобровкін, Л. Коробка, В. Васютинський, В. Вінков та ін.), вважаємо за доцільне застосовувати підхід «резилієнс» для позначення індивідуальних і колективних ресурсів подолання надзвичайних і стресових подій, психологічних і соціальних наслідків війни [6].

Психологічні стратегії вважаються засобами реалізації процесу адаптації спільноти (особи як члена спільноти) до умов і наслідків війни, що актуалізуються на двох рівнях – спільноти як структурної одиниці суспільства і спільноти як значущого середовища життєдіяльності особи. Суттєву роль у реалізації тих чи інших стратегій, безумовно, відіграє специфіка ситуації, умов, щодо яких відбувається адаптація. Спільнота як система, що адаптується, застосовує та виробляє стратегії зарадзувальної поведінки, щоб адаптуватися до таких умов та наслідків з найменшими адаптивними втратами, а також збільшити можливості доступу до необхідних адаптаційних ресурсів.

Авторами монографії «Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації» запропонована наступна класифікація психологічних стратегій адаптації спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту за результатами емпіричного вивчення цих стратегій адаптації в різних сферах життєдіяльності:

1. У процесі ціннісного порозуміння.
2. Зміцнення громадського здоров'я.
3. Опрацювання травматичного досвіду.
4. Застосування медіапрактик.
5. Трансформації соціального капіталу.
6. Вироблення психологічних засобів подолання наслідків воєнного конфлікту [6].

Важливо підкреслити, що теоретична база дослідження резильєнтності на індивідуально-особистісному рівні цілком адекватна для проведення аналогічних досліджень на рівні соціальних систем та систем управління.

У країнах із високим рівнем екологічної культури особливого поширення набувають дослідження резильєнтності на рівні соціосистем (соціально-природних систем) – комплексних утворень, де людська спільнота розглядається як невід'ємна частина природи. Відповідно, актуальності набули концепції, що пов'язують воєдино соціальні та екосистеми, в яких моделюються соціальні механізми забезпечення резильєнтності даного типу комплексних систем загалом.

Ілюстративним є приклад діяльності дослідницької організації «Resilience Alliance», що опікується проблемами резильєнтності у вищезазначеній сфері. Організація «Resilience Alliance» визначає резильєнтність як спроможність соціально-природної системи протистояти трансформаціям і стресорам, своєчасно та з мінімальними втратами адаптуючи до них свою структуру та процеси, при збереженні власної ідентичності, функцій та зворотного зв'язку. Цим поняттям описується, в який спосіб система здатна до самореорганізації, засвоєння нових знань та саморозвитку [11]. Представники цієї організації L. Gunderson, E. University, C. Allen, E. Bennett, J. Hodbod, A. Quinlan, P. Taylor зазначають, що знижена стійкість підвищує вразливість системи до менших порушень, з якими вона могла впоратися раніше. Навіть за відсутності порушень умови, що поступово змінюються, наприклад, навантаження поживними речовинами, клімат, фрагментація середовища проживання тощо, можуть перевищувати порогові рівні, викликаючи різку реакцію системи. Новий стан системи може бути менш бажаним, якщо корисні для людей екосистемні послуги зменшуються, як у випадку продуктивних прісноводних озер, які стають евтрофними та виснажуються у своєму біорізноманітті. Відновлення системи до її попереднього стану може бути складним, занадто дорогим, а іноді й неможливим. Дослідження свідчать, що для відновлення деяких систем до їхнього попереднього стану потрібно повернутись до умов, які існували задовго до моменту краху [11].

В якості основного інструменту управління резильєнтністю соціо-екосистем використовується адаптаційний менеджмент, що поєднує соціально-управлінський та науково-дослідний процеси. Цей різновид менеджменту фокусується на розвитку новітніх інституцій та інституційних стратегій, спираючись на оцінку резильєнтності системи та побудову наукових гіпотез в площині системних трансформацій.

Крім вже згаданих досліджень у галузі соціоекосистем, у світовому науковому просторі не менш активно розвиваються

аналогічні дослідження у галузі резильєнтності соціально-економічних систем. Слід відзначити значний внесок такої міжнародної гуманітарної організації, як GOAL. З моменту свого заснування ця організація опікувалась проблемами гуманітарних криз та наданням допомоги найбільш життєво вразливим співтовариствам у різних країнах світу.

Але з 2010 року GOAL перебрала на себе функції розробки теоретичних та практичних аспектів діяльності у галузі управління резильєнтністю соціальних систем. Цими розробками може скористатися практично будь-яка соціальна система, яка відчуває проблеми із забезпеченням власної резильєнтності. Концептуально, в широкому значенні, GOAL виходить з того, що резильєнтність повинна формуватися на різних рівнях соціуму, а саме: на індивідуальному рівні, у масштабі домогосподарств, організацій, угруповань, будь-яких соціально-економічних та соціально-природних систем. При цьому, допоки особливу увагу ця організація приділяє саме соціально-економічним системам.

У 2016 році GOAL завершила свою основну розробку – методичний підхід R4S – «Резильєнтність соціально-економічних систем», і з того часу здійснює його широкомасштабну апробацію у країнах Латинської Америки. У 2018 році GOAL заснувала «Хаб резильєнтних інновацій та навчання» («Resilience Innovation and Learning Hub») (RILH) як динамічну колабораційну платформу для інноваційного розвитку цієї сфери діяльності.

Декілька слів стосовно методичного підходу R4S. Цей підхід запроваджений GOAL для комплексного аналізу резильєнтності соціально-економічних систем та **вибору стратегій управління резильєнтністю**. Підхід R4S допомагає краще зрозуміти, як різні компоненти соціально-економічної системи (люди, ресурси, регуляторна база тощо) взаємодіють між собою у нормальних умовах і як вони повинні взаємодіяти у кризових ситуаціях.

Застосовуючи моделі оцінки систем на основі R4S, користувач отримує

інструмент передбачення ризик-сценаріїв, наприклад, як військові конфлікти сприяють виникненню у працівників додаткових стресів. Ефект від застосування відповідного інструментарію досягається за рахунок того, що методи та методики аналізу і синтезу резильєнтності працюють не з симптомами, а з глибинними причинами, пропонують механізми подолання наслідків гетерономних впливів та зміцнення системної опірності їм.

Кому призначений підхід R4S? По-перше, будь-якій організації, керівництво якої формує власне бачення проблем резильєнтності, і якому необхідно виробити всебічне розуміння механізмів розвитку соціально-економічної системи. По-друге, урядовим органам різних рівнів управління, які прагнуть оцінювати резильєнтність ключових систем (організацій), що працюють у відповідних функціональних сферах, виявляти зони вразливості та найкращим чином координувати свої адаптаційні зусилля та зусилля керівництва зазначених організацій. Модель R4S включає 5 основних компонентів:

- ідентифікація критичної (потенційно вразливої) соціально-економічної системи, стан якої потребує аналізу на резильєнтність;
- побудова моделі поточного стану обраної системи;
- побудова ризик-сценаріїв, аналіз уразливості та визначення потенціалу захисних факторів, що сприяють зміцненню резильєнтності цієї системи;
- синтез нової конфігурації резильєнтності з урахуванням детермінантних чинників резильєнтності (Determinant Factors of Resilience (DFRs));
- моніторинг, оцінка відхилень та ревізія розробленої моделі резильєнтності [12].

В своїх дослідженнях О. Корольчук зазначає, що однією з вагомих сучасних характеристик та ефектом сформованої резильєнтності є забезпечення синергії постійної колаборації та діалогу всіх зацікавлених учасників – державного, приватного та бізнес-секторів, влади всіх рівнів, місцевого самоврядування, громад, окремих персоналій тощо. Залучення всіх як

партнерів призводить до більшої спроможності заходів стримування, зменшення страху в суспільстві, прискорення відновлення нормальної діяльності після настання потрясінь. На прикладі системи охорони здоров'я (СОЗ) науковець доводить, що під час криз резильєнтні СОЗ забезпечують ефективну всебічно допомогу в задоволенні потреб щодо здоров'я, зменшують людські втрати, пом'якшують несприятливі наслідки для здоров'я тощо. Такі системи також допомагають мінімізувати соціальні та економічні зриви – наслідки масштабних загроз здоров'ю, що притаманні спалахам різних хвороб, природним та атропогенним потрясінням. Тому важливо формувати резильєнтність і впроваджувати дослідження й наукові доробки щодо її розвитку й удосконалення [3].

Висновки. Таким чином, процеси формування і управління резильєнтністю соціальних систем налаштовані на виконання двох завдань. По-перше, сприяти формуванню резильєнтності на мікро- та мезорівнях. По-друге, сприяти адаптації, відновленню та розвитку самої соціальної системи. Вибір тих чи інших стратегій формування резильєнтності соціальної системи в кризових станах, різновидом яких є війна, визначається ступенем залучення в ці події, глибиною їх сприймання й переживання, втратами, рівнем суб'єктивного благополуччя та соціальної активності, прагненням соціально-психологічних трансформацій, критичною оцінкою влади, доступом до інформації та особливостями застосування медіапрактик, розвитком рефлексивних процесів, системою цінностей, обставинами життєдіяльності. Безумовним здобутком представлених зарубіжних методів формування і управління резильєнтністю соціальних систем є те, що в якості інструментарію аналізу та синтезу резильєнтності вони можуть бути легко адаптовані до будь-якої соціально-економічної системи. Їх можна спрощувати, доповнювати та модифікувати відповідно до завдань суб'єкта управління конкретної системою.

Список використаних джерел

1. Адаменко, Л. С. (2020). Актуальні підходи до проблеми дослідження резильєнтності. *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. №5 (58), 5-13. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-58-5-5-13>
2. Іванова, О. (2022). Проєкт «Психологічні сили України»: сприяння розвитку резильєнтності в умовах війни. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. Випуск 6, 62-73. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.2\(6\).2022.62-73](https://doi.org/10.35387/ucj.2(6).2022.62-73)
3. Корольчук, О. Л. (2021). Характеристики резильєнтності системи охорони здоров'я: міжнародний досвід для України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. № 23, 35-41. DOI: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.23.6>
4. Кухарук, О. Ю. (2022). Ідентичнісний вимір соціальної резильєнтності: визначення, підходи, можливості прогнозування. *Проблеми політичної психології* 12 (26). DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol26-Year2022-107>
5. Лазос, Г. П. (2019). Теоретико-методологічна модель резильєнтності як основа побудови психотехнології її розвитку. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 2-3(17), 77-89. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.9>
6. Коробка, Л. М., Васютинський, В. О., Вінков, В. Ю. (2019). Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії. Імекс-ЛТД.
7. Drury, J. (2012). Collective resilience in mass emergencies and disasters: A social identity model. In J. Jetten, C. Haslam. & S. Haslam (Ed.), *The social cure: Identity, health, and well-being*. Alexander, Hove, Psychology Press, pp. 195-215. https://www.academia.edu/1190252/Collective_resilience_in_mass_emergencies_and_disasters_A_social_identity_model
8. Drury, J., Carter, H., Cocking, C., Ntontis, E., Guven, S., & Amlôt, R. (2019). Facilitating collective resilience in the public in emergencies: Twelve recommendations based on the social identity approach. *Frontiers in public health*, vol. 7, 141. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2019.00141>
9. Penic, S., Drury, J., & Bady, Z. (2020). Collective resilience. In *the Shadow of Transitional Justice Cross-national Perspectives on the Transformative Potential of Remembrance*. Ed. By Elcheroth, G., Mel, N. de. London, Routledge, pp. 197-214. URL: <https://doi-org.ezproxy.library.sydney.edu.au/10.4324/9781003167280>
10. Rodin, J. (2014) *The resilience dividend: being strong in a world where things go wrong*. New York: PublicAffairs. https://ssir.org/books/excerpts/entry/the_resilience_dividend
11. «Resilience Alliance». URL: <https://www.resalliance.org/glossary>.
12. Resilience for Social Systems / R4S Approach user guidance manual. GOAL. URL: <http://resiliencenexus.org/wp-content/uploads/2019/05/2019-R4S-ToolkitD01-1.pdf>.

References

1. Adamenko, L. S. (2020). Current approaches to the problem of resilience research [Current approaches to the problem of resilience research]. *Bulletin of the National Defense University of Ukraine. A question of psychology*. No. 5 (58), 5-13. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-58-5-5-13> (in Ukrainian)
2. Ivanova, O. (2022). Project «Psychological forces of Ukraine»: promoting the development of resilience in conditions of war. [Project «Psychological forces of Ukraine»: promoting the development of resilience in conditions of war]. *Bulletin of the UNESCO Department «Continuous Professional Education of the 21st Century»*. Issue 6, 62-73. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.2\(6\).2022.62-73](https://doi.org/10.35387/ucj.2(6).2022.62-73) (in Ukrainian)
3. Korolchuk, O. L. (2021). Characteristics of health care system resilience: international experience for Ukraine. [Characteristics of health care system resilience: international experience for Ukraine]. *Public management and administration in Ukraine*. No. 23, 35-41. DOI: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.23.6> (in Ukrainian)
4. Kuharuk, O. Yu. (2022). Identical dimension of social resilience: definitions, approaches, forecasting possibilities. [Identical dimension of social resilience: definitions, approaches, forecasting possibilities]. *Problems of political psychology* 12 (26). DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol26-Year2022-107> (in Ukrainian)
5. Lazos, G. P. (2019). The theoretical-methodological model of resilience as a basis for building the psychotechnology of its development. [The theoretical-methodological model of resilience as a basis for building the psychotechnology of its development]. *Organizational psychology. Economic Psychology*, 2-3(17), 77-89. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.9> (in Ukrainian)
6. Korobka, L. M., Vasyutynskyi, V. O., Vinkov, V. Yu. (2019). Community in conditions of military conflict: psychological strategies. [Community in conditions of military conflict: psychological strategies]. Імекс-ЛТД. (in Ukrainian)
7. Drury, J. (2012). Collective resilience in mass emergencies and disasters: A social identity model. In J. Jetten, C. Haslam. & S. Haslam (Ed.), *The social cure: Identity, health, and well-being*. Alexander, Hove, Psychology Press, pp. 195-215. https://www.academia.edu/1190252/Collective_resilience_in_mass_emergencies_and_disasters_A_social_identity_model (in English)

8. Drury, J., Carter, H., Cocking, C., Ntontis, E., Guven, S., & Amlôt, R. (2019). Facilitating collective resilience in the public in emergencies: Twelve recommendations based on the social identity approach. *Frontiers in public health*, vol. 7, 141. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2019.00141> (in English)
9. Penic, S., Drury, J., & Bady, Z. (2020). Collective resilience. In the Shadow of Transitional Justice Cross-national Perspectives on the Transformative Potential of Remembrance. Ed. By Elcherth, G., Mel, N. de. London, Routledge, pp. 197–214. URL: <https://doi-org.ezproxy.library.sydney.edu.au/10.4324/9781003167280> (in English)
10. Rodin, J. (2014). The resilience dividend: being strong in a world where things go wrong. New York: PublicAffairs. https://ssir.org/books/excerpts/entry/the_resilience_dividend. (in English)
11. «Resilience Alliance». URL: <https://www.resalliance.org/glossary>. (in English)
12. Resilience for Social Systems / R4S Approach user guidance manual. GOAL. URL: <http://resiliencenexus.org/wp-content/uploads/2019/05/2019-R4S-ToolkitD01-1.pdf>. (in English)

Summary

Voloshyna O. V. Ph.D in Psychology, full Associate Professor National Academy of Internal Affairs

RESILIENCE OF SOCIAL SYSTEMS IN CRISIS STATES

Introduction. *The relevance of the article is due to the need to research the methodology of forming collective resilience as a resource for the restoration and growth of social systems in crisis situations.*

Purpose. *The purpose of the article is to substantiate the interdependence of interactive processes of resilience formation at the level of individuals, families and communities; analysis of the methods of its formation at the macro level in crisis situations. During the preparation of the scientific article, a number of general scientific and special methods were used. The dialectical method as a general method of scientific knowledge made it possible to consider the issue of interdependence of the processes of resilience formation at the level of individuals, families and communities, to investigate the peculiarities of the formation of resilience of social systems in crisis situations.*

Methods. *Such general scientific methods as observation, comparison, description, classification contributed to the definition and systematization of domestic and foreign experience regarding methods of forming collective resilience in crisis situations. Methods of analysis and synthesis were used to formulate conclusions and generalizations in the context of the subject of research.*

Originality. *During the theoretical study, the interdependence of the formation of stability at the micro-, meso-, and macro-levels was established. It has been established that the theoretical base of the study of sustainability at the individual-personal level is quite adequate for conducting similar studies at the level of social systems and management systems. In particular, the use of the term "sustainability" is appropriate in the study of problems of adaptation and development of social management systems, especially in crisis situations. At the same time, it is necessary to take into account, on the one hand, the stability of the subject of management, and on the other hand, the stability of the object of management. It was found that the concept of sustainability at the individual level is transferred to society, social systems that are managed or self-organized. In particular, it is appropriate to use it against the background of the theory of social management, when studying the problems of adaptation and development of social management systems, especially in crisis situations. At the same time, one should take into account, on the one hand, the stability of the subject of management, and on the other, the stability of the object of management, necessarily taking into account the partial informal self-organization of the latter. The well-founded advantages of the R4S methodical approach, in particular, the ease of adaptation to any socio-economic system. The psychological strategies of forming the stability of the social system in the conditions of martial law are analyzed.*

Conclusion. *It was concluded that the processes of forming and managing the resilience of social systems are configured to fulfill two tasks. First, to promote the formation of resilience at the micro- and meso-levels. Secondly, to promote adaptation, restoration and development of the social system itself. The choice of certain strategies for building the resilience of the social system in crisis situations, a type of which is war, is determined by the degree of involvement in these events, the depth of their perception and experience, losses, the level of subjective well-being and social activity, the desire for socio-psychological transformations, a critical assessment power, access to information and the peculiarities of the use of media practices, the development of reflexive processes, the system of values, the circumstances of life. Prospective areas of resilience research are the development of complex programs for its formation in the state, private and business sectors, all levels of government, local self-government, communities, individual personalities, etc.*

Keywords: *resilience; social systems; methodical approach; resilience formation; resilience management.*

Received/Поступила: 16.05.23.